

BOLALARDA UCHRAYDIGAN NEVROLOGIK KASALLIKLAR

Kamoldinova Oydin

Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti talabasi

Ikromova Nodira

Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti o'qituvchisi

Anotatsiya: Maqolada bolalarda uchraydigan nevrologik kasalliklar muammosi zamonaviy tibbiyot nuqtayi nazaridan yoritilgan. Unda markaziy va periferik asab tizimi kasalliklarining asosiy shakllari, ularning etiologik omillari va klinik namoyon bo'lish xususiyatlari bayon etilgan. Shuningdek, nevrologik patologiyalarni erta tashxislash, samarali davolash va reabilitatsiya qilishning ahamiyati ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari bolalar sog'lig'ini saqlash, nogironlikni kamaytirish va hayot sifatini yaxshilashda kompleks yondashuv muhimligini asoslaydi.

Kalit so'z: bolalar nevrologiyasi, markaziy asab tizimi, periferik asab tizimi, bolalar serebral falaji, epilepsiya, nerv-mushak kasalliklari, nevrologik diagnostika, reabilitatsiya.

Asosiy qism:

Bolalarda uchraydigan nevrologik kasalliklar markaziy va periferik asab tizimining funksional yoki organik zararlanishlari natijasida yuzaga keladigan patologik holatlar majmuasidir. Ushbu kasalliklar miya, orqa miya, periferik nervlar hamda nerv-mushak tutashmalarini qamrab oladi va bolaning harakat faoliyati, sezgi, nutq, tafakkur hamda xulq-atvorida turli darajadagi buzilishlar bilan namoyon bo'ladi. Bolalik davri asab tizimining faol rivojlanish bosqichi bo'lgani sababli, har qanday salbiy ta'sir nevrologik yetishmovchilikka olib kelishi mumkin.

Nevrologik kasalliklarning bolalar orasida keng tarqalishi ularning ijtimoiy va tibbiy ahamiyatini oshiradi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, bolalar nogironligining katta qismi asab tizimi kasalliklari bilan bog'liq. Ayniqsa, bolalar serebral falaji, epilepsiya, neyroinfeksiyalar asoratlari, perinatal ensefalopatiyalar va rivojlanish kechikishlari bolalar salomatligiga jiddiy xavf tug'diradi. Bu kasalliklar nafaqat bolaning sog'lig'iga, balki oila va jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy holatiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Bolalar asab tizimining muhim xususiyati uning yuqori darajadagi plastiklikka ega ekanligidir. Bu xususiyat bir tomondan tiklanish imkoniyatlarini kengaytirsa, ikkinchi tomondan zararli omillarga nisbatan sezuvchanlikni oshiradi. Homiladorlik davrida onaning infeksiyon kasalliklari, toksikozlar, gipoksiya, tug'ruq jarohatlari, muddatidan oldin tug'ilish, shuningdek, erta bolalik davridagi infeksiyalar va shikastlanishlar nevrologik patologiyalar rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

Nevrologik kasalliklarning klinik belgilari ko'pincha hayotning dastlabki oylarida yoki maktabgacha yoshda namoyon bo'ladi. Harakatlanishning kechikishi, mushak tonusining o'zgarishi, tutqanoq xurujlari, nutq va aqliy rivojlanishning orqada qolishi otalar va shifokorlarni ogohlantirishi lozim. Afsuski, ayrim hollarda ushbu belgilar

e'tiborsiz qoldiriladi yoki fiziologik holat sifatida baholanadi, natijada kasallik kech aniqlanadi.

Shu sababli, bolalarda nevrologik kasalliklarni erta aniqlash, oldini olish va davolash dolzarb masala hisoblanadi. Zamonaviy diagnostik usullar — neyrosonografiya, elektroensefalografiya, magnit-rezonans tomografiya va laborator tekshiruvlar kasallikni erta bosqichda aniqlash imkonini beradi. O'z vaqtida boshlangan davo, reabilitatsiya va pedagogik-psixologik yondashuvlar bolaning ijtimoiy moslashuvi va hayot sifatini sezilarli darajada yaxshilaydi. Shu jihatdan, bolalar nevrologik kasalliklarini chuqur o'rganish pediatriya va sog'liqni saqlash tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biridir.

Markaziy asab tizimi (MAT) kasalliklari bolalarda uchraydigan nevrologik patologiyalarning eng og'ir va keng tarqalgan turlaridan hisoblanadi. Ushbu kasalliklar bosh miya va orqa miyaning strukturaviy yoki funksional shikastlanishi natijasida yuzaga keladi hamda bolaning harakat, sezgi, nutq, aqliy faoliyati va xulq-atvorida chuqur o'zgarishlarga olib keladi. MAT kasalliklari ko'pincha perinatal davrda yoki hayotning dastlabki yillarida shakllanadi.

Bolalarda markaziy asab tizimi kasalliklarining eng ko'p uchraydigan shakllaridan biri bolalar serebral falaji (BSF) hisoblanadi. Ushbu kasallik homiladorlik, tug'ruq yoki erta neonatal davrda bosh miya shikastlanishi natijasida yuzaga keladi. BSF mushak tonusining buzilishi, harakat koordinatsiyasining yetishmasligi, reflekslarning patologik o'zgarishi bilan namoyon bo'ladi. Ko'pgina hollarda ushbu holat nutq, ko'rish va eshitish buzilishlari bilan birga kechadi.

Epilepsiya markaziy asab tizimining surunkali kasalligi bo'lib, takrorlanuvchi tutqanoq xurujlari bilan tavsiflanadi. Bolalarda epilepsiya tug'ma miya nuqsonlari, perinatal gipoksiya, infeksiyalar yoki bosh miya shikastlanishlari bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Kasallik bolaning o'qish qobiliyati, xulq-atvori va ijtimoiy moslashuviga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Erta tashxis va to'g'ri tanlangan antikonvulsant davo xurujlarni nazorat qilish imkonini beradi.

Bolalarda uchraydigan yana bir muhim MAT kasalligi gidrosefaliyadir. Bu holatda bosh miya qorinchalarida orqa miya suyuqligining ortiqcha to'planishi kuzatiladi. Hidrosefaliya bosh aylanasi tez kattalashuvi, bosh og'rig'i, ko'ngil aynishi, ko'rish buzilishlari va psixomotor rivojlanishning kechikishi bilan namoyon bo'ladi. Og'ir holatlarda jarrohlik aralashuvi talab etiladi. Shuningdek, markaziy asab tizimining yallig'lanish kasalliklari — meningit va ensefalitlar bolalarda tez-tez uchraydi. Ushbu kasalliklar infeksiyon omillar ta'sirida rivojlanib, o'tkir kechishi va og'ir asoratlar qoldirishi mumkin. Vaqtida ko'rsatilgan tibbiy yordam bolaning hayotini saqlab qolish va nevrologik asoratlarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Periferik asab tizimi kasalliklari bosh va orqa miyadan tashqarida joylashgan nerv tolalari, nerv tugunlari hamda nerv-mushak tutashmalarining shikastlanishi bilan bog'liq bo'lgan patologik holatlardir. Bolalarda ushbu kasalliklar markaziy asab tizimi kasalliklariga nisbatan kamroq uchrasa-da, ular harakat faoliyati va mushak kuchining pasayishiga olib kelib, bolaning kundalik hayot faoliyatini sezilarli darajada cheklaydi.

Bolalarda periferik nervlar zararlanishining eng ko'p uchraydigan shakllaridan biri nevrit va neyropatiyalardir. Ular infeksiyalar, zaharlanishlar, vitaminlar (ayniqsa, B guruhi

vitaminlari) yetishmovchiligi, shuningdek, shikastlanishlar natijasida rivojlanishi mumkin. Nevritlar og'riq, sezuvchanlikning pasayishi, mushak kuchsizligi va reflekslarning susayishi bilan namoyon bo'ladi. O'z vaqtida davolanmasa, ushbu holatlar doimiy harakat buzilishlariga olib kelishi mumkin.

Nerv-mushak kasalliklari bolalar nevrologiyasida muhim o'rin tutadi. Ularning eng mashhur shakllaridan biri — mushak distrofiyalari bo'lib, bu kasalliklar asosan irsiy xarakterga ega. Masalan, Dyushenn mushak distrofiyasi erta yoshda boshlanib, mushaklarning asta-sekin kuchsizlanishi va atrofiyasi bilan kechadi. Bola yurishda qiynaladi, tez charchaydi va vaqt o'tishi bilan mustaqil harakatlanish qobiliyatini yo'qotishi mumkin.

Bolalarda uchraydigan yana bir muhim nerv-mushak patologiyasi miopatiyalardir. Bu kasalliklarda mushak to'qimasining o'zi zararlanadi, natijada mushak tonusi va kuchi pasayadi. Miopatiyalar tug'ma yoki orttirilgan bo'lishi mumkin va ko'pincha simmetrik mushak zaifligi bilan namoyon bo'ladi. Kasallik bolaning jismoniy rivojlanishida orqada qolishiga sabab bo'ladi.

Shuningdek, periferik falajlar bolalarda travmalar, infeksiyalar yoki tug'ruq jarohatlari natijasida rivojlanishi mumkin. Ushbu holatlarda mushaklarning bo'shashuvi, reflekslarning yo'qolishi va sezgi buzilishlari kuzatiladi. To'g'ri reabilitatsiya va fizioterapiya usullari mushak funksiyasini qisman tiklash imkonini beradi.

Umuman olganda, periferik asab tizimi va nerv-mushak kasalliklarini erta aniqlash va kompleks davolash muhim ahamiyatga ega. Dori-darmonlar bilan bir qatorda davolovchi jismoniy mashqlar, massaj va reabilitatsiya tadbirlari bolaning harakat qobiliyatini saqlab qolish va hayot sifatini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi.

Bolalarda uchraydigan nevrologik kasalliklar turli xil sabablar ta'sirida rivojlanadi va ko'pincha bir nechta omillarning o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladi. Ushbu kasalliklarning kelib chiqish sabablarini aniqlash to'g'ri tashxis qo'yish, samarali davolash va profilaktika choralarini ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega. Etiologik omillar shartli ravishda prenatal, perinatal va postnatal davrlarga bo'linadi.

Prenatal (homiladorlik davri) omillar nevrologik patologiyalarning shakllanishida yetakchi o'rin tutadi. Homiladorlik vaqtida onaning infeksiyon kasalliklari (qizamiqcha, sitomegalovirus, toksoplazmoz), surunkali somatik kasalliklari, toksikozlar, anemiya, dori vositalarini nazoratsiz qabul qilish hamda zararli odatlar homila markaziy asab tizimining normal rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, homilaning surunkali gipoksiyasi miya to'qimasining shikastlanishiga olib kelishi mumkin.

Perinatal omillar tug'ruq jarayoni bilan bevosita bog'liq bo'lib, tug'ruq jarohatlari, asfiksiya, muddatidan oldin yoki kech tug'ilish nevrologik kasalliklar rivojlanish xavfini oshiradi. Tug'ruq vaqtida bosh miya qon aylanishining buzilishi va qon quyilishlar bolalar serebral falaji hamda perinatal ensefalopatiya kabi og'ir holatlarning yuzaga kelishiga sabab bo'ladi.

Postnatal omillar bolaning tug'ilgandan keyingi hayot davrida ta'sir etuvchi sabablarni o'z ichiga oladi. Neyroinfeksiyalar (meningit, ensefalit), bosh miya jarohatlari, zaharlanishlar, og'ir metabolik buzilishlar va vitamin yetishmovchiligi asab tizimining

shikastlanishiga olib keladi. Erta bolalik davrida o'tkazilgan infeksiyalar ko'pincha doimiy nevrologik asoratlar bilan yakunlanadi.

Nevrologik kasalliklar rivojlanishida irsiy va genetik omillar ham muhim rol o'ynaydi. Tug'ma nerv-mushak kasalliklari, ayrim epilepsiya shakllari va miya rivojlanish nuqsonlari genetik mutatsiyalar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bunday holatlarda kasallik erda yoshda namoyon bo'lib, surunkali kechishga moyil bo'ladi.

Bolalarda nevrologik kasalliklarni samarali boshqarish to'g'ri va o'z vaqtida qo'yilgan tashxisga, shuningdek, kompleks davolash va rehabilitatsiya choralariga bog'liq. Erta diagnostika kasallikning og'irlashib ketishini oldini olish va asab tizimining saqlanib qolgan imkoniyatlaridan maksimal darajada foydalanish imkonini beradi.

Nevrologik kasalliklarni diagnostika qilish klinik ko'rikdan boshlanadi. Shifokor bolaning psixomotor rivojlanishi, reflekslari, mushak tonusi, harakat koordinatsiyasi va sezgi funksiyalarini baholaydi. Instrumental tekshiruvlar orasida elektroensefalografiya (EEG) epilepsiya va tutqanoq holatlarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Neyrosonografiya chaqaloqlarda bosh miya tuzilishini baholash uchun qo'llaniladi, magnit-rezonans tomografiya (MRT) va kompyuter tomografiya (KT) esa miya va orqa miya patologiyalarini aniqlashda yuqori aniqlikka ega usullar hisoblanadi.

Davolash tamoyillari kasallikning turi, sababi va og'irlik darajasiga qarab belgilanadi. Dori-darmon bilan davolashda antikonvulsantlar, neyrotektorlar, mushak tonusini tartibga soluvchi vositalar, vitaminlar va metabolik preparatlar keng qo'llaniladi. Infektsion kasalliklarda antibakterial yoki antivirus terapiya muhim o'rin tutadi. Ayrim holatlarda, masalan, gidrosefaliyada yoki tug'ma anatomik nuqsonlarda jarrohlik aralashuvi talab etiladi.

Bolalarda nevrologik kasalliklarni davolashda rehabilitatsiya alohida ahamiyatga ega. Davolovchi jismoniy tarbiya, massaj, fizioterapiya, logopedik mashg'ulotlar va psixologik yordam bolaning harakat, nutq va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Rehabilitatsiya jarayoni uzluksiz va bosqichma-bosqich olib borilishi zarur.

Shuningdek, ota-onalar bilan olib boriladigan tushuntirish va o'rgatuvchi ishlar davolash samaradorligini oshiradi. Ularning faol ishtiroki bolaning kundalik hayotda o'zini tutishi va mashqlarni muntazam bajarishini ta'minlaydi. Umuman olganda, diagnostika, davolash va rehabilitatsiyaning uyg'unligi bolalarda nevrologik kasalliklar bilan bog'liq nogironlik darajasini kamaytirish va hayot sifatini yaxshilashga imkon beradi.

Xulosa:

Bolalarda uchraydigan nevrologik kasalliklar markaziy va periferik asab tizimining turli darajadagi shikastlanishlari natijasida rivojlanadi va bolaning jismoniy, aqliy, nutqiy hamda ijtimoiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu kasalliklarning kelib chiqishida prenatal, perinatal va postnatal omillar, shuningdek, irsiy va genetik sabablar muhim rol o'ynaydi. Markaziy asab tizimi kasalliklari — serebral falaji, epilepsiya, gidrosefaliya va neyroinfeksiyalar — bolaning hayot sifatiga eng ko'p ta'sir etadigan patologiyalar qatoriga kiradi. Periferik asab tizimi va nerv-mushak kasalliklari esa harakat qobiliyati va mushak tonusining pasayishiga olib keladi.

Nevrologik kasalliklarni erda aniqlash, to'g'ri davolash va kompleks rehabilitatsiya tadbirlari bolaning ijtimoiy moslashuvini va hayot sifatini yaxshilashda muhim ahamiyatga

ega. Shu bois, bolalarda nevrologik kasalliklarni o'rganish, profilaktika va samarali davolash tadbirlarini amalga oshirish pediatriya va sog'liqni saqlash tizimining ustuvor vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAM ADABIYOTLAR:

1. Аврамова, М. В., & Суровцев, В. В. (2018). Педиатрическая неврология. Москва: ГЭОТАР-Медиа.
2. Михайлов, А. П. (2020). Неврология детского возраста. Санкт-Петербург: Питер.
3. Багдасарян, М. М. (2017). Неврологические заболевания у детей. Москва: Медицинское информационное агентство.
4. World Health Organization. (2021). Neurological disorders: public health challenges. Geneva: WHO.
5. Ferriero, D. M., & Moll, M. (2019). Pediatric Neurology: Principles and Practice. Philadelphia: Elsevier.
6. Volpe, J. J. (2020). Neurology of the Newborn. Philadelphia: Elsevier.
7. Kliegman, R. M., et al. (2019). Nelson Textbook of Pediatrics. 21st Edition. Philadelphia: Elsevier.
8. Sarnat, H. B., & Flores-Sarnat, L. (2018). Neonatal Neurology. Cambridge: Cambridge University Press.